

KALEVI SORSA SÄÄTIÖ
FONDEN • FOUNDATION

Impulsseja *Toukokuu 2016*

Markku Kuisma

Mikä on totuus valtion yhtiöistä?

- Keskustelu valtionyhtiöistä on enimmäkseen ideologista ja yksinkertaistavaa. Historiallinen tarkastelu osoittaa, että valtionyhtiöt ovat käytännössä keskenään erilaisia siinä missä perhe- ja pörssi-yhtiötkin. Yrityksen toimiala ja koko määrittävät usein luovuutta tai tehokkuutta enemmän kuin omistustausta.
- Jos 1970-luvun kuvaputkiyhtiö Valco kertoo valtion yhtiöistä kaiken oleellisen, silloin Olkiluodon voimalaskandaali yhdessä Talvivaaran kanssa on totuus yksityisten yritysten saavutuksista. Onnistua ja epäonnistua voi monelta taualta. Valtion yhtiöt eivät ole aina parhaita tai ylivertaisia, mutta Suomi modernisoitui Nesteen, Outokummun ja Rautaruukin ynnä muiden vanavedessä.
- EVAn tuore raportti *Laiska jättiläinen* tarjoilee viisi syytä valtion omistuksen keventämiseksi, mutta tarkemmassa analyysissä niistä yksikään ei pidä edes kärjistyksenä paikkaansa. Suomen ei ole syytä uhrata tuottoisia kruununjalokiviään globaaleihin sijoituspeleihin vain harhaisten uskomusten ja väärin ymmärretyn sijoittajamyönteisyyden vuoksi.

Sisällys

Valtionyhtiöitä ja valtion yhtiöitä	3
Arvon ja innovaatioiden luojat	3
Vahva valtio, vahva talouselämä	4
Eurooppa harhapoluilla	5
Totuus valtionyhtiöistä	5
Poikkeuksista sääntöjä	6
Viisi väärää väitettä valtio-omistuksesta	8

Valtionyhtiöitä ja valtion yhtiöitä

Keskustelu valtion yritysomistuksen tulevaisuudesta käy kierroksilla. Siihen on päteviä syitä. Valtiolla on ratkaiseva rooli yhteiskuntien ja kansantalouksien menestykselle. Niin on ollut ja on aina oleva.

Väittely valtion omistamien yhtiöiden tehtävistä ja tulevaisuudesta politisoituu aina. Niin pitääkin. Se voi olla yhtiöille kiusallista ja jopa hetkellisesti haitallista. Se mikä ei tapa, vahvistaa. Avoimessa yhteiskunnassa väittely kuuluu asiaan, ainakin yhtä lailla kuin vilkas käytäväpolitiointi ja valtataistelut kuuluvat isojen amerikkalaisten pörssifirmojen arkeen.

Perussyy on ilmeinen. Valtio ei ole yksi ihminen, ei edes kunnolla pieni sisäpiiri. Valtio ei ylipäätään ole yksilinjainen tai -tuomainen monoliitti, vaan vaihtelevien tahtojen, etujen, instituutioiden ja riippuvuuksien ristiriitainen sulautuma. Kenelle yhtiö kuuluu, kun se kuuluu valtiolle, on aina tarpeellinen kysymys.

Tästä syystä valtionyhtiöt ovat keskenään hyvin erilaisia, aivan niin kuin perhe- ja pörssiyhtiötkin. Omistus on tavattoman keskeinen yhteiskunnallinen instituutio, mutta sen muodosta on harvoin vedettävissä yleispätevää syy-yhteyttä liikeyrityksen luovuuteen, tehokkuuteen, hyödyllisyyteen ynnä muuhun sellaiseen. Toimiala ja koko yhdistävät enemmän kuin omistustausta.

Siksi puhuisin mieluummin *valtion yhtiöistä*: karakteriltaan yksilöllisistä yrityksistä, joilla eri syistä sattuu olemaan sama pääomistaja. Tutumpi käsite *valtionyhtiöt* kantaa vahvoja mielikuvia, jotka ovat käyttökelpoisia agitaatiossa ja propagandassa, mutta harvemmin hyödyksi käytännöllisessä ongelmanratkaisussa. Sidoksista vapaassa tarkastelussa käsite saattaa olla suorastaan harhaanjohtava.

Kuka tahansa liike-elämän ja valtion suhteisiin kvartaalivuosituhannen perspektiivillä paneutunut havaitsee tämän nykykeskustelua seuratessaan. Julkisen vallan korkeista asemista ja elinkeinoelämän norsunluutorneista lausutaan valtion, markkinoiden ja luovan uudistumisen suhteista sen kaliiberin kummallisuuksia, että Axel Oxenstierna tulee vähemmästäkin mieleen.¹

Arvon ja innovaatioiden luoja

On kiinnostavaa huomata, että enimmäkseen valtion ja yhtiömaailman suhteiden asiantuntijat ovat päätyneet samoihin päätelmiin. Uskoakseni valtaosa jakaa myös kummastuksen populismilta tuoksahtavaan valtion parjaukseen. Harjoitettu politiikka ansaitsee arvostelua, mutta se on toinen asia.

Tutkijoista esimerkiksi Mariana Mazzucaton teesit yrittäjähenkisestä valtiosta – tai valtiosta entreprenöörinä – on vaivaton allekirjoittaa Suomea koskevien havaintojen perusteella. Valtiolliset yhtiöt ovat olleet kasvun ja uudenaikaistumisen

¹ "Poikani, kunpa tietäisit, miten vähällä järjellä tätä maailmaa hallitaan", Ruotsin valtakunnankansleri Axel Oxenstierna (1583–1654) rohkaisi kykyjään epäillyttä poikaansa.

keskeisiä lähteitä: dynaamisia uusien toimialojen ja tärkeimpien teollisten innovaatioidemme luoja.²

Viimeiset vuosikymmenet globaalia agendaa määritellyt uusvanha markkinaliberalismi sen sijaan luokittelee vain yksityiset yritykset innovatiivisiksi arvonaluujiksi ja valtiot veroriistolla lihoviksi parasiiteiksi.

Julkisesta sektorista on sen vuoksi tehtävä mahdollisimman ”pieni”, kuuluu ideologinen uskontunnustus – uskontunnustus siksi, että se ei perustu realiteetteihin, vaan sosialismin tavoin kauniiseen fantasiaan.

Kumpikaan ideologia ei ole kyennyt toteuttamaan ihannemalliaan missään eikä koskaan. Keinot puutteiden poistamiseksi ovat samaa lajia: enemmän sosialismia, vaativat yhdet, enemmän valtiota kutistavaa markkinaehtoisuutta, edellyttävät toiset.

Yksinvaltiaina molemmat laidat ovat saaneet aikaan enimmäkseen onnettomuutta. Reaalisosialismi ja reaalikapitalismi ovat jotakin aivan muuta kuin niiden innostuneet asianajajat kuvittelevat.

Vahva valtio, vahva talouselämä

Tuhansien vuosien sivilisaatiohistoria ei tunne ainuttakaan menestynyttä yhteiskuntaa, jossa valtio olisi pieni, heikko ja talouselämään puuttumaton.

Heikolla valtiolla synnytetään sortuvia talouksia ja romahtavia valtioita. Sellaisista on iloa vain Isisin tapaisille asemieslaumoille ja kaikenlaisille klaaneille, mafioille ja rosvoparoneille.

Yhdysvallat on suuren vaikutuksensa vuoksi erityisen kiinnostava tapaus sinänsä inhimillisestä identiteettivoutumasta. Amerikkalaisilla on väkevä kollektiivinen usko menestyksensä yksilökeskeisistä syistä. Julkisella sektorilla on siinä paikansa lähinnä taakkana: dynaamisen kasvun esteenä.

Uskon tällä puolen, oikeassa elämässä, kehitys kulkee päinvastaisessa järjestyksessä.

Tavallaan on rohkaisevaa, että näinkin väärässä voi olla, kun ei erehdy toimimaan uskonsa mukaisesti. Yhdysvaltain nousu maailmantalouden ja teknologian kärkimaaksi on tulosta ennen muuta valtion vahvasta roolista huippuinnovaatioiden synnyssä. Mukana mausteena on tuhti annos protektionismia – sitä muulta maailmalta kiellettyä kehitysapua.

² Mariana Mazzucato: *The Entrepreneurial State. Debunking Public vs. Private Sector Myths*. Anthem Press, 2013.

Eurooppa harhapoluilla

Euroopan kannalta surullista on, että iso osa poliittisesta ja taloudellisesta eliitistä uskoo, mitä amerikkalaiset sanovat, eivätkä katso, mitä nämä tekevät.

Yksi näkyvä seuraus on Euroopan taloushistorian pisin taantuma, toinen viimeisten aikojen privatisointialto, joka hukkaa entisestään uuden nousun instrumentteja. Harhainen politiikka uhkaa yhteiskunnallisen koheesion ohella rapauttaa dynaamisen talouskehityksen.

Ideologioissa rajana on vain mielikuvitus. Ihmisillä ja kokonaisilla kansakunnilla on sitä paitsi uskomaton kyky huijata itseään. Sen vuoksi kannattaisi ajatuskokeena kääntää pääläelleen myös suositut markkinaliberaalit väitteet valtiosta.

Entä jos onkin niin, että nimenomaan valtiot ovat innovaatioiden, markkinoiden ja talouskasvun ratkaisevia luojia? Käsitykselle on enemmän asiaperusteita kuin itsestäänselvyydeksi vakiintuneella liberaalikapitalismin liturgialla.

Vasta kun on tajunnut asian tämän puolen, kannattaa peruuttaa tasapainoiseen kokonaiskuvaan, jossa korostuu vahvan julkisen sektorin ja terveen yksityisen yritteliäisyyden dynaaminen vuorovaikutus kansantalouksien menestyksen salaisuutena.

Ylivahva, kahlitseva ja tyrannisoiva valtio on kaikenlaisen surkeuden varmin tae, mutta niin on myös finanssimarkkinoiden ja plutokraattien ylivalta.

Totuus valtionyhtiöistä

Miten tarina muutamasta suomalaisesta valtionyhtiöstä liittyy mitenkään maailmanlaajuisiin näkyymiin?

Ensinnäkin siten, että tuntemani valtion suurteollisuusyhtiöt eivät ole näyttäneet lainkaan laiskoilta jättiläisiltä, vaan dynaamisilta uusien alojen ja tärkeimpien teollisten innovaatioidemme synnyttäjiltä. Virkavaltaisten laitosten sijaan niistä on hehkunut luova yritteliäisyys, rohkea riskinotto ja vahva liikkeenjohto.

Minkä tieltä tämmöiset pitää likvidoida? Jonkin heikomman, joka ei rehellisessä kilpailussa pärjää? Vai ovatko yhteiset omistukset niin houkutteleva saalis sijoittajille, että rahaa kannattaa käyttää poliittisen maaperän muokkaukseen?

Mikä ylipäättään on totuus valtion yhtiöistä?

Jotkut väittävät, että 1970-luvun kuvaputkityhtiö Valco kertoo asiasta kaiken oleellisen. Siinä tapauksessa Kreikka on totuus eurosta, Donald Trump totuus Yhdysvalloista ja Olkiluodon voimalarakennusskandaali yhdessä Talvivaaran kanssa totuus yksityisten yritysten parhaista saavutuksista.

Mazzucaton hengessä on viisasta kysyä, olisiko totuus valtionyhtiöstä sittenkin esimerkiksi Valcon aikalaisessa Televassa.

Televa oli posti- ja lennätinhallituksen alainen valtionyhtiö, joka ”kokosi nuoret, ennakkoluulottomat puhelinmiehet yhteen ja josta tuli digitaaliajan puhelinkeskuksen tuotekehityksen kehto”. Valtionyhtiö valmisti jalokiven, jonka Nokia poliittisilla suhteillaan kaappasi Suomen kautta aikain kansainvälisesti merkittävimmäksi teknologiaprojektiksi.³

Vai olisiko totuus valtionyhtiöistä 1900-luvun Outokumpu: maailmanlaajuisesti mullistavan liekkisulatusteknologian kehittäjä ja Suomi-nimisen pienen kansakunnan hengenpelastaja toisen maailmansodan myrskyissä?

Outokumpu oli aikanaan maan kannattavimpia ja innovatiivisimpia yrityksiä – juuri niinä vuosikymmeninä, kun sen piti nykyliturgian mukaan olla tylsä, tehoton ja laiska.⁴

En väitä, että valtion yhtiöt ovat aina parhaita.

Enkä varsinkaan väitä valtiota parhaaksi omistajaksi. Se saattaa silti huonona omistajanakin olla elintärkeä ja tuloksekas. Valtion yhtiöitäkin on moneen lähtöön, eikä valtio todellakaan ole yleensä erityisen viisas tai edes luonteva yhtiöomistaja.

Olemme oppineet ymmärtämään ja arvostamaan yksityisen yritteliäisyyden luovuutta ja markkinatalouden elinvoimaa. Nyt meidän olisi hyödyllistä opetella ajattelemaan valtiosta aivan uudella, vanhat rajat ja ennakkoluulot ylittävällä tavalla.

Poikkeuksista sääntöjä

”Poliitikkojen valitsemat painopistealueet eivät aina ole elinkelpoisia, mistä oma taloushistoriamme esimerkiksi kuvaputkityhtiö Valcoineen tarjoaa vahvat todisteet”, Hannu Leinosen Elinkeinoelämän Valtuuskunnalle EVAlle kirjoittama raportti *Laiska jättiläinen* perustelee privatisointilinjaansa.⁵

Linja voi olla hyvä, ainakin se on vanha. Menneen maailman liberaali Axel Solitander puhui samoin sävyin, hyvässä 1800-luvun hengessä, valtiollisen teollisuuden ”demobilisaatiota” 1930-luvulla ajaessaan. Perustelut vain eivät vakuuta.

Valco ilmentää esimerkkinä valtionyhtiötä yhtä osuvasti kuin Nokian ja liikepankkien kalliit harharetket maailmalla todistavat yksityisyritysten kykyjä. Muutenkin ”oman taloushistoriamme” todistukset viittoilevat kovin toisennäköiseen kehityskuvaan kuin Leinosen raportti.

Raportin keskeinen väite on tärkeä ja ongelma todellinen: poliitikot ovat ilman muuta yhtä erehtyväisiä kuin liikkeenjohtajat ja kapitalistit, toisinaan erehtyväisempiäkin. Vastuu yhteisestä rahasta on vakava asia, mutta rajat häilyvät ja velvollisuudentunnon määrät ja kohteet vaihtelevat.

³ Martin Sandelin & Juha Partanen: *Tarina suomalaisesta DC-200 puhelinkeskuksesta*. Mediakasvo, 2015.

⁴ Ks. Markku Kuisma: *Kuparikaivoksesta suuryhtiöksi. Outokumpu 1910–1985*. Outokumpu Oy, 1985.

⁵ Hannu Leinonen: *Laiska jättiläinen – viisi syytä, miksi valtion omistusten keventäminen hyödyttäisi Suomea*. EVA Analyysi, 2016.

Kuka edes on valtio ja kuka yhteisen ja yleisen edun määrittelee? Toisaalta ei tätäkään ikuisuusongelmaa kannata liioitella. Sallimme poliitikkojen johtaa valtiotakin.

Sitä paitsi pitkän yrityshistoriamme esimerkit varta vasten todistavat, etteivät poliitikot ole juuri koskaan valinneet valtion yhtiöiden painopistealueita tai edes valtion yhtiöitä. Valitsijat ja perustajat ovat olleet asialleen omistautuneita yrittäjätyyppejä, jotka ovat puskeneet tai taiteilleet ison ideansa läpi ainoalla tavalla, jolla se on ollut mahdollista toteuttaa.

Outokummun perustaja Eero Mäkinen on tästä paras esimerkki, Nesteen perustajakolmikko Väinö Vartiainen, Albert Sundgren ja Uolevi Raade oikeastaan yhtä hyvä.⁶

Valco on siis se ainut poikkeus, jossa sinänsä hyvästä asiasta innostuneet poliitikot olivat aktiivisia valitsijoita. Olivatko he silti sen syyllisempiä kuin Talvivaaran uudesta jalostusteknologiasta innostunut yksityinen kaivosyrittäjä? Maailman terävimmät finanssiaivot Lontoon Cityssä järjestivät joka tapauksessa miljardira-hoituksen yksityiselle Talvivaaralle. Suljetaanko City?

Tässä yhteydessä kuuluu heiluttaa veronmaksajat-korttia: valtion yhtiön toteutuneet riskit maksaa veronmaksaja, yksityiset kantavat itse tappionsa!

Näinhän ei ole. Viimeisen vastuun yrityskatastrofeista, yksityispankkikriiseistä ynnä muista kantavat aina valtiot ja kansantaloudet. Katsokaa mitä tapahtuu Talvivaarassa nyt. Kansa maksaa aina, vain muodot vaihtelevat. Toteamus ei ole populismia, vaan realiteetti. Toisin ei voi olla, vaikka miten haluaisimme.

Hädän hetkellä muita kuin valtio ei ole. Ylpeimmät markkinaliberalistitkin hakeutuvat silloin anomaan valtiolta perälautaa tai muita turvakeinoja. Niin teki muiden mukana myös Sampo 2008 alkaneen finanssikriisin pahimmassa turbulenssissa. Häpeily valtio-omistuksesta unohdettiin hetkeksi.

Ajanhenki tuntuu joka tapauksessa huutavan varsinkin valtionyhtiöiden ja osuuskuntien avaamista, sillä niin sijoittajat haluavat. Kaiken yhdenmukaistaminen on tätä päivää.⁷

Asian hiertävä ydin osuuskunnissa ja valtion yhtiöissä on sama: kumpiakaan ei voi vaivatta vallata suursijoittajien pelimerkeiksi. Taitavien ja reipasotteisten sijoittajien käsissä osuuskunnista ja valtion yhtiöistä olisi jalostettavissa uusien oligarkkien ruhtinaskuntia – kansalta aidattuja, luonnollisesti, mutta siksipä juuri hienoja.

Puheet kansantaloudellisista tehokkuuseduista ovat näissä yhteyksissä enimmäkseen kallista konsulttihumpuukia. Minkä osaoptimoineilla voittaa, sen kokonaistaloudessa ja yhteiskunnan toimivuudessa monin kerroin häviää. Juuri siksi hallituksessa tarvittaisiin markkinalogiikan, maailmantalouden dynamiikan, kansantalouden ja yhteiskunnallisen koheesion tajua.

⁶ Markku Kuisma: *Kylmä sota, kuuma öljy. Neste, Suomi ja kaksi Eurooppaa 1948–1979*. WSOY, 1997.

⁷ Markku Kuisma: 'Vaihtoehto oligarkkitaloudelle'. Teoksessa *Kapinallinen kauppa. Helsingin Osuuskauppa Elanto 1905–2015*. Siltala, 2015.

Laiska jättiläinen – viisi syytä miksi valtion omistuksen keventäminen hyödyttäisi Suomea ei näissä suhteissa ole täydellinen opas. Jos se heijastelee elinkeinoelämän huipun yleistä ymmärrystä kohtuullisen isoista kysymyksistä, taidamme olla hukassa. Huonosti käy maan, Tony Judt varoitteli vastaava näkymä edessään.⁸

Raportin tavoite voi olla hyvä, ja monet sen havainnot osoittavat oikeita ongelmakohtia. Silti ainoakaan annetuista viidestä syystä ei pidä edes kärjistyksenä paikkaansa.

Taloushistorian knoppologia sikseen, mutta jos maailmaa ja talouden dynamiikkaa hahmottaa perustavanlaatuisesti harhakuvina, kuinka uskottavina rohkenee pitää niin hataralta pohjalta laadittua tiekarttaa tulevaisuuteen.

Viisi väärää väitettä valtio-omistuksesta

Laiskan jättiläisen viidestä väitteestä ensimmäinen kuuluu: *valtio-omistus politisoituu aina*.

Niin tekee. Eturivissä asialla ovat viimeiset sata vuotta olleet yksityisen elinkeinoelämän agitprop-yksiköt. Jos politisoituminen on ongelma, yhtiömaailman voisi pidättäytyä ja käskeä myös EVAn hiljaiseksi.

Se ei olisi suositeltavaa. Valtio-omistuksen yksi isoimmista vahvuuksista on siihen kohdistettu kova kyseenalaistava kritiikki. Se on ollut repiväksi tarkoitettunakin rakentavaa. Paras esimerkki tästä on edelleen vuoden 1931 laki valtion osakeyhtiöistä, joka vapautti yritykset komeaan lentoon.

Politisoitumista kannattaa toivottaa kaikille suuryhtiöille omistuspohjasta riippumatta. Se kuuluu moderniin markkinatalouteen. Sitä paitsi taloudelliset ja poliittiset kehityskulut kietoutuvat alati toisiinsa haluistamme piittaamatta. Jokainen yhtiö on kulttuurihistoriallinen ja poliittinen olento, on ollut kaikkialla maailmassa ja tulee aina olemaan.

Valtio-omistaja syrjäyttää yksityistä yritteliäisyyttä, kuuluu toinen teesi. ”Pahimmillaan” niin voi tapahtua, mutta itsemurha ei edelleenkään ole paras lääke turhaan kuolemanpelkoon. Toteutuneita raskaan sarjan esimerkkejä saa etsimällä etsiä, eikä löydä.

Kenet Outokumpu ja Rautaruukki syrjäyttivät? Kuka olisi perustanut Nesteen sijasta öljynjalostamon, rakentanut rautatiet ja niin edelleen? Pitäisikö kykenevämpiä ja köyhiä suosia niin, että kukaan ei tasapuolisuuden nimissä tee mitään? Maa olisi autio. Luonto sentään kiittäisi.

Taloushistoriamme esimerkit todistelevat aivan toisenlaisesta yhteydestä. Tyhjiin aukkoihin nousseet valtion yhtiöt ovat luoneet synty- ja kasvumahdollisuuksia yksityisille, joita ei olisi olemassakaan ilman valtiollista teollisuutta. Iso osa kukoistavimmista yrityksistämme on joko alkujaan valtiollisia tai valtion yhtiöiden kyydissä kasvaneita.

⁸ Tony Judt: *Huonosti käy maan. Tutkielma nykyisestä surkeudestamme*. Suom. Petri Stenman. Like, 2011 (*Ill Fares the Land*, 2010).

Huono omistaja? Ei, mutta rikkauksia himoaville sijoittajille tylsä.

Liiketoimintariskit eivät kuulu veronmaksajille. Siihen vastataan: valtion yhtiöiden toteutuneita riskejä ei ole juuri veronmaksajilla maksettukaan, yksityisen liike-elämän isoja harha-askelia valitettavasti sitäkin enemmän. Siispä liikepankit valtiolle?

Yhtiötettyinä valtion firmat ovat hoitaneet rahoituksensa markkinoilta. Veronmaksajien ”periaatteessa rajaton takaus” on silti, myönnetään, tavallaan kilpailuetu – sama jonka valtio tarjoaa yksityispankeille.

Onko etu esimerkiksi elintärkeän energiahuollon kohdalla kohtuuttomampi kuin koko maailman kriiseihinsä sotkeneille pankeille, se on oma kysymyksensä. Ja missä on luvattu, että maailma ylipäättään on oikeudenmukainen. Toiset syntyvät lohduksen sairaina, toiset kauniina ja rohkeina.

Toisaalta estääkö mikään yksityisyhtiötä pyrkimästä valtion leiriin, jos ”periaatteellinen rajaton takaus” kovasti kaihtaa kateutena. Menestyvä yritys saatettaisiin ottaa lahjoituksena tai sopuhintaan vastaan. Varma ei voi olla. Suomen valtion taloudellinen menestys rikkoo päivän pyhiä kirjoituksia siinä määrin vakavasti, että hallitus tuskin hyväksyisi lahjoitusta.

Kannattaisi kenties harkita uusia valtionyhtiöitä saman edun piiriin, vaikkapa Solidiumin omistettavaksi ja kehitettäväksi. Palomuurin takana politikoinnilta suojassa, mutta samalla vakaassa, perälautoja pahimmissa paikoissa tarjoavassa omistuksessa voisi olla yksi uuden yritteliäisyyden kasvualusta – ja vanhemman menestyvän toiminnan lypsypaikka?

Miksi muuten samat tahot, jotka sekakuorona kiljuvat veroista, kannattavat innokkaimmin valtion lypsävien lehmien lahtausta?

Luulisi, että taatusti aina politisoituvaa verotus olisi niin eilistä päivää valtion tulomuodostuksessa. Osingot ja joissakin tapauksissa arvonnoususta hyötyminen eivät kuitenkaan jostain syystä liberalisteille kelpaa verojen korvaajina. Asiat kuulemma on viisaampi hoitaa verotuksella – joka tosin pitää laihtuttaa olemattomiin. Millainenhan valinnan yhteiskunta tämän tien päässä häämöttää.

Taustalla vaikuttaa sijoittajien luonnollinen kiinnostus päästä kiinni arvokkaaseen julkiseen omaisuuteen. Tässä kohdassa kannatta ottaa oppia Yhdyspankin pääjohtajan Rainer von Fieandtin päättelytavasta. Jos Ehrnrooth vastustaa, idean täytyy olla hyvä, johtava liikepankkimies perusteli myönteistä kantaansa Nesteen jalostamoprojektiin.⁹

Jos uusliberaalit kannattavat veroja osinkojen sijaan, on viisainta tehdä täsmälleen toisin – liberaali pankkiiri neuvoo esimerkillään.

Etenkin Carunan kaltaiset verkko- ja energiamonopolit kannattaa pitää valtiolla, kunnilla tai aidosti kansankapitalistisilla yrityksillä. Perusinfrastruktuurin käyttömaksut ovat aina eräänlaista veronkantoa, jota ei koskaan kannata privatisoida.

⁹ Kuisma 1997, 160–161. Nesteen vastustaja Göran Ehrnrooth oli von Fieandtin lähin apulainen ja seuraaja Yhdyspankissa.

Kokemusta on. Meillä Ruotsissa tätä tehtiin 1600-luvulla yleisesti: valtio vuokrasi veronkannon yksityisille rahamiehille. Sijoittajat rikastuivat, valtio köyhtyi ja kauppiat kapinoivat.

Vuosisatoja sitten kelvottomiksi todettuja valtion perustoimintojen yksityistämisinnovaatioita ajetaan nyt meillä uudestaan rautateille, terveydenhuoltoon ja vaikka mihin. Suursijoittajat taputtavat taas. Tulokset on jo nähty, vain tietämättömät toistavat historiaa.

Mutta onhan pakko tehdä jotain, sillä *valtio-omisteiset yhtiöt ovat jäykempiä*.

Totta puhuaksemme kaikki suuryritykset ovat hierarkkisia byrokratioita ja toimivat sellaisilla lainalaisuuksillaan kaikissa omistuksellisissa olomuodoissa. Nokia havaittiin taannoin vikapääksi jähmeään hitauteen ja kai jäykkyyteenkin. Ja Nokia ei siis ole valtionyhtiö.

Valtionyhtiöillä on kuulemma myös taipumus pitää tarpeettoman suurta henkilöstöä, jolle se maksaa liian korkeita palkkoja. Aplodeja, jos näin todella olisi. Näitä yhtiöitä lisää ja paljon, jos uusiutumista ja innovaatioita toivotaan. Valitettavasti havaittavat erot taitavat olla pääosin toimialakohtaisia ja yrityskokoon liittyviä.

Ja siis totta kai valtio pääomistajana on omiaan pitämään pörssikurssia maltillisena, mutta mikä tässä oli ongelma? Yhtiönsä uskovalle omistajalle oleellisia ovat tulovirta, tulevaisuus ja monet muut hyödyt.

Nopealiikkeiset sijoittajat kaipaavat rahastamisen paikkoja, se on selvä. Kaivatkoot. Sen takia ei kannata luopua tuloistaan ja omistuksistaan. Sijoittajien tehtävä ei ole maailman parantaminen tai Suomen kansantalouden edistäminen. Meidän on itse pidettävä huoli itsestämme.

Suomella ei ole muuta syytä uhrata tuottoisia kruununjalokiviään globaaleihin sijoituspeleihin kuin tukevasti maankamarasta irrottautuneet uskomukset ja väärin ymmärretty sijoittajamyönteisyys. Talonpojalle pitää olla ankara mutta reilu, herraluokan nyrkkisääntö muistutti ennen vanhaan. Viisas herra vaihtaa tänään talonpojan tilalle sijoittajan.

Asia on vakava. Sijoittajat rakentavat kaikkialla maailmassa poliittista painetta valtio-omistusta kohtaan omista intresseistään käsin. Teollisuuden, yritysten, yhteiskunnan ja kansantalouden parhaalla ei ole siinä muuta kuin välinearvoa. Poliitikoilla ja liike-elämällä olisi paljon vartijoina tässä kohdin syitä ryhdistäytyä.

Viides Hannu Leinosen EVAlle kirjaama syy valtion likvidoimiseksi on puhutteleva: *Valtio-omistus alentaa koko talouden suorituskykyä*, koska valtion yritykset ovat yksityisiä yrityksiä tehottomampia.

Halutaanko tällä sanoa, että Fortum on tehottomampi kuin jokin yksityinen verrokki? Mikä se mahtaisi olla? Kelpaako naapurimaan saman toimialan yritys Vattenfall? Se saattaa olla Fortumia kaikin puolin parempi ja tuottoisampi – ja Ruotsin valtion sataprosenttisesti omistama. Mainio malli meille siitä, miten olisi ollut viisasta toimia. Nyt se on tässäkin asiassa myöhäistä.

Kenties lähinurkista löytyy Nestettä tehokkaampi ja innovatiivisempi öljynjalostaja? Outokumpu, Valmet, Metso, Stora Enso ja Sampo nyt kumminkin toimivat surkeasti valtio-omistajataakkansa takia. Valtion synnyttämä Kemira on kai kerrassaan kelvoton, saman lajityypin Outotec onneton ja Okmetic kelpaa vain kiinalaisille.

Väitteestä on hankala havaita sijoittajalähtöistä populismia syvempää realismia edes tarkemmilla mittareilla. Tehokkuuseroja ei ole, jos ottaa toimiala- ja yrityskokohtaiset tekijät asianmukaisesti huomioon.

Missään tapauksessa olemattomista eroista ei ole perusteluiksi valtio-omistuksen alasajolle. Maailman ja Suomen taloushistoria ja tulevaisuuden skenaariot puhuvat sen sijaan epäortodoksisten lähestymistapojen siunauksellisuudesta.

Kokemuksistakin on sitä paitsi lupa oppia, vaikkapa niin kuin brittihistorioitsija Tony Judt osuvasti toteaa:

”Olemme vapautuneet 1900-luvun puolivälin oletuksesta – joka ei ollut koskaan universaali – että valtio on todennäköisesti *paras* ratkaisu mihin tahansa määrättyyn ongelmaan. Nyt meidän on vapauduttava vastakkaisesta käsityksestä, siitä, että valtio on määritelmällisesti ja aina *huonoin* mahdollinen vaihtoehto.”¹⁰

Kirjoittaja

Markku Kuisma on Suomen ja Pohjoismaiden historian professori Helsingin yliopistossa. Hän on kirjoittanut muun muassa Outokummun (1985), Nesteen (1997) ja Kansallis-Osake-Pankin (2004) yrityshistoriat sekä Suomea maailmantalouden osana tarkastelevan pitkän aikavälin synteetin Metsäteollisuuden maa. Suomi, metsät ja kansainvälinen järjestelmä (1993, 2006). Syksyllä 2016 ilmestyy Kuisman kirja Valtion yhtiöt. Nousu ja tuho Siltalan kustantamana.

¹⁰ Judt 2011 (2010).

Impulsseja-sarjassa ilmestynyt 2015–2016

BUSSEMER, Thymian, KRELL, Christian & MEYER, Henning: 'Sosialidemokraattiset arvot digitaalisessa yhteiskunnassa – Neljännen teollisen vallankumouksen haasteita'. Huhtikuu 2016. (20 s.)

LIIKANEN, Erkki, SORSA, Pertti & IIVARI, Ulpu: 'Kalevi Sorsa ja Suomen Pankki'. Maaliskuu 2016. (20 s.)

JOKINEN, Saana-Maria: 'Syyrialaispakolaiset taistelevat toimeentulosta Turkissa'. Helmikuu 2016. (12 s.)

'Sosialidemokratia vapausaatteena – Kirjoituskilpailun parhaat'. Helmikuu 2016. (32 s.)

KAIVO-OJA, Jari: 'Suomen innovaatiojärjestelmän kehitys ja tulevaisuus: Miten selvittää finanssikriisistä ja leikkauksista?' Joulukuu 2015. (32 s.)

HARJUNIEMI, Timo: 'Ordoliberalismi, euro ja eurokriisi – saksalainen talousperinne yhteisvaluutan ytimessä'. Marraskuu 2015. (15 s.)

KAJALA, Jussi: 'Innovatiiviset julkiset hankinnat: Miten kurotaan umpeen puolet Suomen kestävyysvajeesta?' Syyskuu 2015. (22 s.)

SINISALO, Samuli: 'Sosiaalidemokratia ja yrittäjyys'. Kesäkuu 2015. (21 s.)

KALELA, Jorma: 'Perustulo ja omaa elämistä koskeva itsemäärääminen'. Kesäkuu 2015. (20 s.)

BENGTSSON, Jesper: 'Anders Borg ja Ruotsin porvariallianssin politiikan työeläinvaikutukset'. Huhtikuu 2015. (10 s.)

KUUSELA, Hanna & YLÖNEN, Matti: 'Ulkoistajan ja yhtiöittäjän käsikirja'. Helmikuu 2015. (30 s.)

Kalevi Sorsa -säätiö on sosiaalidemokraattinen ajatushautomo, joka ylläpitää yhteiskunnallista, tasa-arvoa ja demokratiaa edistävää keskustelua.

www.sorsafoundation.fi